

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni preči (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VIII. — Štev. 20 (165)

UDINE, 1. - 15. DECEMBRA 1957

Izhaja vsakih 15 dni

Ljudje ne bandrajo na barat dol po Furlaniji

Beneška Slovenija se spreminja. Kdor pride po dolgih letih k nam na obisk, je ne more več prepoznati, hiše, naše stare črne, oskrbane hiše so se tu, tu so tudi spuzane senozihi in puste njive, steze, ki peljejo strogo navkreber in na kalavšč navzdol, so tudi še tu, toda ljudje, ki hodijo okoli teh hiš in po stezah in cestah so se popolnoma spremenili. Niso več ti isti ponižni, ubogljivi, preplašeni beneški Slovenci, ki so jih imele rade posebne oblasti zaradi njihove ponižnosti in preplašenosti, seveda le takrat, ko so jih rabile, ko je bila Domovina v nevarnosti.

Z beneškimi ljudmi se je spremenila tudi njihova hrana. Kje so tisti časi, ko so ljudje jedli samo kuhinjo, batudo, župo, pogačo in krompir. Ze davno so na dnevniki mizi riž, paštašuta in pomidori.

Tisti, ki so ostali doma, posebno stari ljudje, nosijo še nimar žoke pri delu namesto čevljev, in stare ponošene obleke. Toda doma je ostalo le malo ljudi, večina je v emigraciji in ti se oblačijo po laško, francosko, belgijsko in germansko. Nekoč so imeli po naših vaseh kot edino transportno vozilo samo karetece (vozičke), zdaj pa ni hiše brez bičiklete in zanje, marsikateri mlad puob ima motočiklo. V vsaki vasi je še po nekoliko avtomobilov, makin trgovcev in oštirjev.

Brusači — arrotini

Kaj smo bili nekoč beneški Slovenci? Na socialnih lojtrah smo stali na zadnjem klinu. Doli v Furlaniji so nas poznali kot arrotine — brusače iz Rezijske, ki so potiskali svoje vozčke z brusi od vasi do vasi. Z moderno tehniko, z modernim motoriziranim prometom so izginile s cest karetece naših rezijanskih brusačev. Zadnji stari brusači iz Osojan umirajo in novih ni več. V kratkem, čez nekaj let, bodo rezijanski brusači le še spomin na stare čase.

Barjetarji

Furlanija je poznala nas beneške Slovence kot barjetarje, ki so šli baret na laško, zamenjavat burjo za sirk. V oktobru in novembru vsakega leta so potiskali stotine naših beneških Slovencev karetece, naložene z burjo po furlanskih cestah. Težka in neprijetna je bila ta trgovina: težka zaradi mraza in megle v pozni jeseni po Furlaniji, nevarna zaradi prometa po cestah, neprijetna in ponižujoča, ker je bilo treba ponujati burjo, kot berači, po hišah. Ze lani in še bolj letos je bilo naših barjetarjev malo, še manj jih bo drugo leto. Bojimo se, da ne bo trajalo dolgo, da bodo vsi izginili, ker bodo propadli, se posušili sedanjí gozdovi burje zaradi raka in ker tudi ni več ljudi, ki bi kostonj pobirali in ga vozili na laško. Naši ljudje so prišli v takšen položaj, da se jim ne splača bandrat na barat dol po Furlaniji.

Se marsikaj drugega smo morali mi beneški Slovenci delati po Furlaniji: nabirali smo in nosili v mesto jagode, maline, gobe, lešnike, poljske cvetlice in zdravilna zelišča, vsak plevel, ki se je dal spraviti v denar. Prodajali smo od hiše do hiše po Vidmu, samo da bi dobili kakšno palančo.

Ponujati smo hodili po Furlaniji: po mestih in po vaseh tudi svoje roke, svoje mišice, toda teh ni nobeden maral. Nismo mogli dobiti službe ne v fabrikah ne na komunu, nikjer, ker so imeli svojih domačih furlanskih ljudi dovolj.

Tudi beračili smo

Mnogi izmed nas, zlasti otroci in žene, ki niso imeli ničesar za prodajo in tudi niso mogli dobiti dela, so beračili po Vidmu in po raznih krajih Furlanije. Se po tej zadnji vojni je bilo prva povojna leta vse polno naših strganih otrok in žena, ki so prošile vbogajme po videmskih ulicah.

Nimar smo morali nekaj ponujati po Furlaniji, nimar nekaj prositi, nimar smo

bili bolj revni kot Furlani in drugi ljudje po mestih. Ce je prišel kdo iz Furlanije k nam v hribe in je videl našo mizerijo in našo fatigo, nam je rekel na pol v šali na pol za res: Ubogi šklať. Mi nismo te besede šklať zamerili, ker je bilo rečeno brez malicije in ker smo bili zares ubogi šklať. Šklať smo bili pri delu, šklať v službah, šklať pri državnih in socialnih podporah, šklať pri pravicah, šklať pri našem slovenskem jeziku, ki ga ni nihče maral. Ni čudno, da se še marsikateri naš stari človek obnaša kot šklať. Kot šklať se začne priklanjati učitelju, pa komunalnemu sekretarju, tancarju, karabinerju in po vrsti vsem uradnikom in gosposkim ljudem, gor do prefekta in predsednika province. Kot pravi šklať se še nekateri stari redki ljudje ponujajo kot informatorji pri policijskih in drugih organih proti vsem našim zavednim beneškim Slovincem, ki se borijo za to, da bi tudi mi ne bili več šklať, da bi bili enakopravni z drugimi Furlani in Italijani. Dosti slabega napravijo ti naši ubogi ljudje, ker napačno informirajo oblasti in ker ovirajo našo pot do enakopravnosti. Toda tudi ti domači informatorji izumirajo in jih kmalu ne bo več.

Novi rod je drugačen. Cisto drugačni so naši ljudje, ki so zrasi po vojski. Od leta 1947 naprej hodijo na delo v Francijo in Belgijo. Niso odvisni od nobenega, ne boje se, da bi izgubili podporo pri komunu ali kjerkoli drugod, ker podpore ne iščejo in je niso več potrebni. Ne boje se, da bi ne dobili dela pri javnih delih, na popravi lu cest, pri »Cantieri di lavoro«.

Vojaške servitute v Pelizzovem govoru

Pri diskusiji o proračunu (bilancio) ministrstva za obrambo je imel senator Pelizzo zelo delikaten govor o odnosih, ki vladajo med civilnim prebivalstvom in vojniki v Videmski pokrajini. Italijanski listi so z veliko zakasnitvijo priobčili večidel njegovega govora.

Ker se velik del izvajanj senatorjevega govora tiče posebno Beneške Slovenije, ki je obmejna pokrajina, objavljamo tudi mi del njegovih izvajanj.

V uvodu se je senator Pelizzo popolnoma pravilno zavaroval pred tem, da ga ne bi vojaški krogi v Videmski provinci napadli zaradi premajhnega patriotizma, in je zato na vso moč hvalil bratski duh, ki stvarno že davno obstoji med našo vojsko in prebivalstvom Videmske province.

»Toda«, rekel je sen. Pelizzo, »obstoje dejstva in dogodki, ki motijo harmonijo pristranskega sožitja.«

Dolga je vrsta omejitev, ki jih mora italijanski državljani prenašati v obmejnem pasu. Ne smeš graditi stavb, povišati hiše še za eno nadstropje, postavljati zidov, pogozdovati, postavljati teleferike itd. Vse te prepovedi škodujejo posameznemu državljanu, in če ne bi šlo za resnične interese obrambe, bi bilo bolje, da bi teh omejitev ne bilo.

Delajo se lahko prošnje na vojno ministrstvo, da da posebno dovoljenje za nove gradnje. Traja pa seveda dolgo, dokler ne rešijo prošnje v Rimu. Proti temu počasnemu reševanju prošenj je nastopil senator Pelizzo in naprosil vojaške oblasti, da bi hitro izdajale dovoljenja, če ni resničnih ovir vojaškega značaja.

Zupan Pelizzo se je dotaknil tudi raznih drugih prepovedi vojaškega značaja, kot n. pr. prepovedi fotografiranja, nošenja daljnogledov in drugih stvari.

Zaplenjene fotografije novoporočencev pred cerkvijo

On. Pelizzo je omenil primer nekega policijskega agenta, ki je zaplenil nekomu fotografski aparat samo zato, ker je dotič-

ker se na vsa ta dela, na vso to beračijo požvižgajo. Nihče noče iti na delo za 500 lir na dan. Ne rabijo ne licenc, ničesar od vsega birokratskega aparata, ki leži nad Beneško Slovenijo. Vsi odrasli, zdravi ljudje naše Beneške Slovenije trdo delajo in dobro služijo v emigraciji, kjer niso več šklať, temveč enakopravni delavci z drugimi. Nihče jih ne preganja ali zaničuje, ker so Slovenci in tudi ko pridejo domov, ne rabijo nobene milosti in protekcije od komunske gospode. Plačajo svoj liter v oštariji tudi gospodi in ne vzamejo od nobenega vbogajme.

Naš mladi slovenski rod po vojski med 20 do 50 let starosti se je postavil nasproti oblastem, aparatu, agitatorjem državnih strank na samostojne noge. Nič več ne opravljajo naši mladi ljudje ponižnih meststjerjev arrotinov, barjetarjev, nabiralcev gozdnih sadežev, hlapcev, beračev, delavcev na komunskih cestah in pri vodovodih, nikjer več nobenega ponižnega podrejenega dela, za kar bi se moral nimar priklanjati komunalni gospodi.

Na zimo pridejo naši delavci, naš mladi rod domov na zimski počitek. Z njimi prihaja nov duh neodvisnosti tudi med nas, ki smo prisiljeni ostati doma, med otroke, med stare ljudi in vse take, ki morajo čepeti doma.

Naši ljudje so zavrgli stare ponižne hlapčevske meststjerje, hkrati pa so zavrgli tudi staro hlapčevsko pamet. Pometimo z zadnjimi ostanki stare mentalitete. Ne izplača se biti več špijonč in šklať. Kar nas ostaja doma, se moramo ravnati po naših emigrantih. Dosti dolgo je bila naša Beneška Slovenija v ketnah, kot je rekel naš prvi pesnik Peter Podrecca, sedaj vstaja in hoče biti enakopravna z drugimi dolinami in ravninami videmske province. Zavrzimo še zadnje ostanke viljakerije, servilizma in denuncijanstva.

na oseba fotografirala pred cerkvijo par novoporočencev. K temu pripominja senator naslednje: »Kakšno korist, tudi z vojaškega stališča, lahko pripisujemo takšnim omejevalnim ukrepom, če pomislimo, da prodajajo vsepovsod javno ilustrirane razglednice? Naprodaj so tudi topografske karte Vojaškega inštituta v Florenci.«

Senator ni pozabil omeniti niti drugih stvari, ki morijo odnose med vojsko in prebivalstvom: »Zakaj se uči artiljerija streljati na teren, pokrit z gozdom, prav takrat, ko je čas za sečnjo drv.«

Mnogi privatniki se pritožujejo, ker jim vojaške oblasti ne plačajo najemnine, ki so jim dolžne vse za čas pred letom 1943.

Eno najvažnejših vprašanj, ki se jih je Pelizzo dotaknil v svojem govoru pa so vojaške ceste, ki jih je vojska zgradila v prvi svetovni vojni in nato odstopila občinam. Državna meja je bila po drugi svetovni vojski pomaknjena nekoliko nazaj in sedaj so te ceste spet zadobile svojo vojaško vrednost in veljavo, ker so izpeljane tik ob meji. Zato bi bilo dobro, da bi jih vojaške oblasti spet vzele v svojo upravo ter da bi dajale občinam vsako leto določen znesek za njihovo vzdrževanje. Občine so pasivne in ne prenesejo še velikega bremena za vzdrževanje cest.

Minister vojske on. Tavian je odgovoril Pelizzu, da se bodo pobrigali za hitrejše reševanje prošenj. Pomembne obmejne ceste in mulatiere bo vzdrževalo Ministrstvo vojske samo v primerih, ko so le-te vojaškega pomena, vse ostale pa bo odstopilo lokalnim oblastem.

Pelizzo, Gazzettino in Messagero Veneto proti prepovedi fotografiranja

Ponovili smo v našem listu vse glavne misli senatorja Pelizza, ki je vseh ljudi v Furlaniji, zlasti pa v obmejnih krajih, kot so Beneška Slovenija, Kanalska dolina in Karnijska, prav dobro vedo, kakšno nerodno breme predstavljajo za naše kraje vojaške servitute. Celo visoko naciona-

OSOJANI V DOLINI REZIJE

Emigriranje iz Rezijske

Sekretariat Karnijske skupnosti s sežemem v Tolmezzu je zbral podatke, koliko ljudi je šlo letos iz Karnije in Kanalske doline na sezonsko delo izven svojega kraja ali v Italijo ali pa v tujino.

Do 15. maja 1957 je šlo letos na sezonsko delo iz enega dela Kanalske doline, in sicer iz zahodnega, iz občine Pontebete ter bližnjih furlanskih občin: Kluže, Dunja, Moggio Udinese, Resiutte in Rezijske, od celotnega prebivalstva 14.912, moških 1.199 ter žensk 251. To znaša kar 9,7% prebivalstva. Ti se na zimo vračajo, prinesejo družinam svoj težko zaslužen prihranek in na spomlad spet odhajajo na delo. Toda iz hribovskih krajev naše Karnije in Rezijske ne odhajajo ljudje samo

na letno sezonsko delo, temveč se mnogi za stalno izselijo. Ko hodijo hribovci iz Furlanije in Beneške Slovenije leto za letom na sezonsko delo, se tega stalnega letnega romanja naveličajo, spoznajo delovne prilike in ljudi v krajih, kjer opravljajo sezonsko delo ter tamkaj ostanejo za stalno. V povojnih letih: od leta 1945 pa do maja 1957 se je za nimar izselilo od 84.306 prebivalcev Karnije, Kanalske doline in reke Bele ter Rezijske okoli 8.160 ljudi. Če dodamo tem 8.160 osebam, ki so se za nimar izselile, še 9.000 oseb, ki hodijo leto za letom na sezonsko delo, dobimo veliko število 17.160 emigrantov iz Karnije, Kanalske doline, Bele in Rezijske.

Vsako leto gre na sezonsko delo:

iz Učee	36,6% prebivalstva
iz Osojan in Korit	26,5% »
iz Bele (Sv. Jurija)	22,2% »
Za nimar je emigriral od leta 1945 do 15. maja 1957:	
iz Ravence	41,5% prebivalstva
iz Učee	27,0% »
iz Solbice	25,9% »
iz Njive	21,4% »
iz Osojan in Korit	18,7% »

Vasi brez moških

Ko navaja Karnijska skupnost za posamezne kraje, koliko odstotkov ljudi je v povojnih letih za nimar zapustilo svoje domove, s skrbjo ugotavlja, da bo Karnijska s sosedno Kanalsko dolino in z Rezijsko ostala brez moških in v nekaterih krajih celo brez žensk, če se bo umigiranje tako nadaljevalo kot doslej.

Ljudje se izseljujejo zato, ugotavlja Karnijska skupnost, ker skoraj popolnoma manjka vsaka industrija v teh krajih. Kakšno industrijo pa ima sploh Karnijska: ima nekaj žag v Villa Santina, dalje zaposluje nekaj delavcev Società Carnica Lavori, dve papirnici v Ovaru in Tolmezzu in tovarno papirja v Moggio Udinese. To pa je vse. In še ti mali industrijski obrati stalno odpustajo delavce zaradi novih modernih strojev, ki ne rabijo toliko delovne sile. Podjetja dajejo odpuščeni delavcem sicer precejšnje odpravnine, toda vsi ti odpuščeni izučeni fabriški delavci jo tudi takoj pobrišejo na delo v tujino. V Rezijski in pa v vsej Beneški Sloveniji pa sploh ni nobene industrije.

Kako bi zaustavili to stalno izseljevanje, se sprašujejo v Karniji, kot se sprašujejo pri nas vsi ljudje in kot smo o tem že tolikokrat pisali v našem listu »Matajur«?

Kaj bi pomagalo?

Zakon o pasivnih krajih (aree depresse), daje obrtnikom in malim industrijcem oprostitve od direktnih državnih davkov za 10 let, če ustanovijo nova podjetja.

Seveda pomenijo oprostitve od direktnih državnih davkov zelo malo, ker samo zaradi tega ne bo nastala nobena nova obrt ali pa industrija. Nimamo ne obrtnikov ne industrijalcev, ki bi imeli toliko kapitala, da bi postavili nove obrate. Država bi morala dati na razpolago posebne

(Nadaljevanje na 2. strani)

(Nadaljevanje na 2. strani)

AHTEN

ASFALTIRALI BOJO CJESTO MALINA-
AHTEN-PAULET

Ljudje so se zlo razveselili, kar so čuli praviti, de bojo u kratkem asfaltirali cjesto, ki peje iz Maline u Ahten an po tle naprej skuoz vasi Ravoza an Magredis an se par Saltu združi s cjesto, ki peje u Videm. Sindik je šu nalašč za tuo u Rim, de je rječ urgiru par kompetentnih organih. Itako bo »Cassa Depositi e Prestiti« dala komunu Ahten an Povoletto 88 milijonu lir, de bojo napravili tisto djelol. Te novice so se še pr u posebno razveselili dižokupani djeluci, ker e troštajo, de bojo usaj za nekaj časa djelali.

SREDNJE

OGENJ NA POLICI

Preteklo soboto se je užgau senik Faust Hvalice na Polici, u katjerem je bluó 50 kvintalu sena an use puojsko orodje. Ljudje so na plat zvona hitro paršli gasit, a ni dosti pomagalo, muorali so poklicat še pompjerje iz Vidma. Komet je utarpu već stuotaužent lir škodo.

Vojaške servitute v Pelizzovem govoru

(Nadaljevanje s 1. strani)

pravni, nimamo enakih pravic, nimamo narodnostnih pravic in še najmanj imamo pravico javne kritike. Kaj bi se zgodilo z nami, če bi mi začeli s kritiko proti vojaškim oblastem, kot so jo začeli Pelizzo, Messaggero Veneto, Gazzettino in drugi. Na nas ne bi deževala običajna samo zmerjanja z venduti in podobnimi psokami, temveč bi se nam zgodilo še kaj bolj resnega in nevarnega.

V Beneški Sloveniji niso ustaljene samo vojaške servitute, prepovedi in razne omejitve zasebne lastnine, kot jih je vpeljala fašistična zakonodaja s krajevnim odlokom št. 1122 z dne 23. maja 1924, z zakonom št. 886 z dne 1. junijem 1931, z zakonom št. 1095 z dne 3. junijem 1935 in s tolikimi drugimi zakonskimi odredbami, temveč imamo naravnost grobe omejitve osebnih svoboščin državljanov. Mi bomo ministru za vojsko on. Tavianiju zelo hvaležni, če bo res izpeljal svoje zagotovilo, da ažurnira norme o vojaških servitutah. Držati u veljavi 15 let po padcu fašizma vse njegove zastarele, antidemokratske in resničnim vojaškim interesom nekoristne zakone o vojaških servitutah je res absurdno.

On. Pelizo je v svojem parlamentarnem

Emigriranje iz Rezije

(Nadaljevanje s 1. strani)

vsote denarja za ustanovitev lokalne industrije.

Ljudje, ki odhajajo iz naših krajev, so mizarji, kovači, zidarji, keramiki, pekarji in drugi. S tem da oni odhajajo, postaja mizerija še večja za tiste, ki ostanejo. Ker če gredo dobri delavci, si tudi tisti, ki ostanejo, ne morejo pomagati. Dobri delavci dajo zaslužka drugim stanovom.

Kar je še bolj čudno, je to, da emigrirajo tudi iz tistih karnijskih krajev, kot so n. pr. Forni di Sopra, Preone, Treppo Carnico, kjer je precej razvit turizem. Sam turizem ne more vzdržati ljudi. Mi vidimo to pri nas v Reziji, kamor tudi prihaja poleti precej družin iz furlanskih mest na letovišče. Od teh imajo nekaj koristi gostilničarji, dalje tisti kmeti, ki oddajajo sobe za poletne goste in nekaj živinorejcev, ki prodajo nekoliko mleka. Kdo bi si upal trditi, da se od teh dohodkov dá živeti celo leto.

Povedati vso resnico

Dopade se nam, da pri Karnijski skupnosti možko gledajo resnici v obraz, da zbirajo podatke o sezonskih in stalnih emigrantih, da nepravilno predlagajo poslanecem in senatorjem, kaj bi bilo potrebno napraviti, da bi se zajezilo emigriranje iz Karnije. Ne boje se povedati, da je situacija v Karniji tragična, da bo ostala Karnija prazna, če vlada ne bo ukrenila hitro nekaj izrednega. Karnijski se ne boje povedati, da vsi zakoni o »zone depressione« in »zone montane« ne morejo zaenkrat nič pomagati, da je treba predvsem »sorsare« nekaj milijard lir, če se hoče Karnijo rešiti. Mi smo hvaležni Karnijski skupnosti, da je zbrala podatke o številu emigrantov tudi za slovensko Rezijo in tudi zanjo povedala, v kako težkem stanju se nahaja ter da pravzaprav živi sa-

TAJPANA

Za milijoracijo naše ekonomije

To je malo komunov u naši provinci, ki no majó tekaj sena tej naš. Pomerkeje, usa površina naših trauniku an senožeti na mjeri već koj 5.000 hektarjev. Če bi use te pašnike an senožeti usako ljeto s pridom posjekli, bi lahko redili na milijarje glau goveje živine. Na žalost pa par nas to nje itako; naši judje no ne sekajo već niti ene tretjine sena an živino no rede zlo u mali mjeri.

Usak si anjele lahko predstavlja kakšno to je današnje gospodarstvo. Pred pedesetimi leti, tuó to je ljeta 1905, kar so štjel živino, so našljeli u našem ko-

munu 2.500 glau, kar te bo za te čase prava bogatija. Pred dnevi pa so paršli tu naš kumun tehniki od inspektorata za agrikolturo iz Vidma, de bi pregledali našo situacijo. Z lastnimi očmi so ti šjorji lahko konstatali zapuščenost dostih senožeti an pašnikov. Tej ki to kaže, no majó autoritadi intencijon uzeti potrebne provedimente, de se zbuojša naša ekonomija. Upamo, de ne bo ostalo koj par besjedah an de bo spadla kaka drobtinica od 15 milijard, ki jih je governo nakazu za milijoracijo ekonomije naše province, tudi k nam.

Ze večkrat smo pisali o tjem uprašanju an donas spet ponavljamo, kuó to bi koventalo stori, de se pomaga našim ljudem. U parvem to koventa obnoviti hljeve, ki so prazni. Če se tega ne bo naredilo, bo par nas use zapuščeno an zavoj tega bo tarpjela veliko škodo usa furlanska ekonomija. Furlanija uvažá (importa) usako ljeto iz estera na milijarje glau živine za meso an za rejo, par nas so pa pašniki zapuščeni, ki bi jih lahko šfrutali z racionalnim gojenjem živine an s tjem bi se lahko limitala importacijo živine.

To se kapi bi muorale autoritadi dati

REZIJA

Upajmo, da nas ne bodo pozabili

Ze večkrat smo pisali v našem listu, da bi bil krajnji čas popraviti cesto, ki vodi iz Rezjute v dolino Rezije. Kakor znano, se je naša dolina v zadnjih letih turistično precej razvila in je zato postala važna. Naval izletnikov je vedno večji, saj so v resnici naši kraji zelo privlačni, le cesta ne odgovarja novim zahtevam.

Ljudje, ki prihajajo iz raznih mest v naše vasi, da se naučijo svežega zraka, gledajo predvsem na ceste, kajti danes nihče rad ne požira cestnega prahu in nihče se rad ne izpostavlja prometnim nesrečam, ki nastanejo dostikrat prav zaradi slabih cest. Naša želja bi bila torej ta, da bi se cesta asfaltirala in tako bi se brez dvoma še bolj okrepil turizem.

Pred nekaj leti so že napravili načrte za asfaltiranje in razširitev ceste, ki vodi po naši dolini. Stroški za to delo bi bili pa preveč veliki in naša občina bi jih ne mogla kriti. Za asfaltiranje 12 kilometrov bi bilo potrebno napraviti 150 milijonov lir. Kako bi mogli plačati tako vsoto denarja s tako slabim ekonomskim stanjem v kakršnem živimo? Občina ne more vzdrževati niti današnje ceste in zato se je morala združiti v konzorcij s pokrajino, da ta prispeva 50% na celotne stroške vzdrževanja.

Na zadnji seji Karnijske skupnosti, kateri pripada tudi naša občina, so razpravljali kako pomagati Reziji, kajti do danes je država dala zelo malo za izboljšanje našega gospodarskega stanja.

Naša je gorska občina in nimamo niti nikake industrije. Gozdnega premoženja, ki smo ga nekaj posedovali, tudi nimamo več. Mar moramo zaradi tega podčeti? Naj bi nam država pomagala zgraditi vsaj dobro cesto, tako bi se naša dolina turistično okrepila, saj drugih pogojev za to ne manjka.

Zvedeli smo, da je država nakazala 15 milijard lir za pasivne kraje v Furlaniji. Vemo tudi, da bo večji del te vsote uporabljen za izboljšanje cest in zato upamo, da nas ne bodo pozabili ob tej priliki, saj ni nobena občina tako potrebna pomoči kot naša. Cesta, ki pelje skozi našo dolino je tako ozka, da se dva težka avtomobila ne moreta srečati in zaradi tega oburah, ko vozi avtobus v Videm, ne morejo voziti drugi avtomobili. Poleg tega naj še omenimo koliko prometnih nesreč se je dogodilo na tem predelu prav zaradi nevarne ceste.

Upajmo, da bodo oblasti pri razdeljevanju omenjenega državnega fonda uvideli in nam nakazale dovolj visoko vsoto,

našim ljudem še posibilitat, ki no se naučita tehničnega znanja o živinoreji, ker drugač pomuč ne bi bla dosti urjedna, če je ne bi znali doperati. Ni dugo od tega, kar je inspektorat za agrikolturo organizir u nekatjerih naših vaseh konferenc, ki so jih akompanjali filmi an itako pokazali kako to koventa pravilno djelati z živino an kaj use je doseglá našnja tehnika. Te konference so zbudile veliko zanimanje par naših ljudih an zatuó to bi tjelo beti jušto, de bi se djelale buj pogosto. Z učenjem an s pomočjo, ki jo je nakazu governo za milijoracijo Furlanije, bi se tud par nas dosti kambjalo.

SV. LENART

SMRT NASEGA EMIGRANTA
U BELGIJI

Zvjedeli smo, de je umru na juški zemlji spet eden naših emigrantu. U špitalu u Charleroi u Belgiji je umru zavoj silikoze Peter Primožić - Lukent, iz Hostnege. Renki Peter je blu star 53 ljet an je šu služil kruh u črne karbonove minjere še pred uojškó. Njegou brat je pred desetimi ljeti umru tud zavoj silikoze. Takuó umirajo eden za drugim naši djeluci, ki si muorajo služiti kruh po svjete. Zlahti renkega Petra Primožića izrekamo naše sožalje.

SV. PETER SLOVENOV

POTRJEBA NAM JE »AGRARIA«

Ze večkrat smo se uprašal kakuó je tuó, de u Spetru, ki je velik center puojške dazele, ni niti adne filiale agrarnega konzorcija. Naši kumeti muorajo hoditi kupovat semena, gnojila an druge tajšne reči u Cedad, medtjem ko imajo druge buj majhane dazele kot je naša svoja filialo. Zdi se nam čudno, de zaki ne uzame pobude kajšen privatnik an gor postavi tajšno trgovino, kjer bi prodajali an tud kupovali puojške pardjelke.

U Spetru imamo use: filialo banke, farmacio, butjege, oštarije, bare, hotele an kar dva kina. Manka zatuó glih tuó, kar narbuj nucamo: agraria.

Morebit se agrarnemu konzorciju ne izplača odprjet u Spetru filialo, ker so ljudje navajeni hoditi u Cedad, a izplačalo bi se gvišno privatniku. Speter je center sedmih komunov an ena tajšna butjega bi bla zelo potrjebna. Še buojš pa bi bluó, če bi se naši kumeti ložli dakordo an naredili koperativo. Ta bi lahko parnašala kumetom dosti dobrega, ker bi kupovala pardjelke an jih polle tud prodajala. Na to vižo bi se tud zvišal kup pardjelkom an trgovski špekulanti, ki odirajo naše ljudi na čedajskem trgu, bi bli eliminirani. Kakor vjemo, pokvarjajo rauno ti trg, ker se ne drže tekočega kupa, plačujejo kakor se jim zdi, sevveda nimar na škodo naših ljudi.

OVEROVILI BOJO NOV KATASTER

Državni tehnični urad (Ufficio tecnico erariale) je sporočil, de bojo prihodnje ljeto overovali (verifikirali) za pet ljet nou kataster, de bojo konstatali kambjamente terenov u zadnjih ljetih. Poleg Spetra pridejo u konsideracijo tud komuni Grmek, Srednje, Dreka, Podbonesec, Sv. Lenart an Sovodnje.

Zainteresirani muorajo prijaviti tekem 31. decembra te kambjamente na komunski državni tehnični urad ali pa naravnost na »Ufficio distrettuale delle Imposte dirette« u Cedadu.

ZLO HUDA NESREČA U KAMNOLOMU

Pretekli tjezan se je zlo hudo ponesreč u tarpeškem kamnoomu 48 ljetni Peter Koren iz Tarpeca. Nenadoma se je u targu plaz kamenja an Koren ni utegnu odskočiti u pravem času an takuó ga je zasulo. Na srečo ni ušafu poškodob po glavji, ker drugače bi višno umru, zomilo pa mu je roko, nogo an še druge dele telesa ranilo. Djeluci, ki so z njim djelali u kamnolomu, so mu sobit parskočili na pomuč an ga izklopali iz kamenja, poté pa pejali u čedajski špitalu, kjer se bo muoru zdraviti dva mjesca.

SMRTNA KOSA

U starosti 83 ljet je umrla gospa Marija Medvedšćić uduova Sitar iz Mosta pri Sv. Kvirinu. Zlahti drage renke izrekamo iskreno naše sožalje.

DOBRO JE, DA VJESTE

Na voščilne kartoline za božične praznike an novo ljeto je ljeto trjeba dati znamko (francobollo) za 15 lir, enako za Italijo kot za estero. Na kartolini pa ne smije biti poleg podpisa napisanih već kot pet besjed, če ne je tarifa višja.

CEDAD

NESREČA NE POCIVA

Silvano Podreka je padu u Ažli z mototoklom, ker se mu je zvrtelo u glavji. Zavoj hudih ran so ga muorali pejati u čedadski špitalu.

Jožef Vogrič iz Čeplatišč si je zlomu obe koki u zapestju. Stari mož je nesu pouan koš kovanja po starni stezi, tam mu je spodarsnjelo an je takuó nerodno padu, de je paršlo do nesreče.

Alojz Tomažin iz Subida je padu u kambri an si zlomu desno nogo. Zdraviti se bo muoru 40 dni.

Geremija Hudič (Cudiccio) iz Tavorja ne je padu z biciklom an se precej poškodovu po glavji. Zdraviti se bo muoru dva tjedna.

Lina Deganutti iz Stare gore se je zlo udarila po obrazu an rokah, ker je padla z bicikla, kar se je pejala u Cedad. Muorali so jo pejati u špitalu.

Giovanni Fonda iz Fojde se je par djel lu močno ranu čampno roko an je muoru zavoj tega u špitalu.

Lino Sgiarovello iz Raščaha je tud padu z mototoklom an si močno udaru u glavji. Ozdravu bo u adnim mjescu.

POROKA

Poročila se je naša vaščanka Valente Lilijana s Funes Antoniom iz Milana, po poklicu litograf. Cestitamo!

PODBONESEC

UMRU JE MARCELO PUSIČ

Pretekli tjezan se je u Vidmu smrtno ponesreč naš vaščan 32 ljetni Marcelo Pusič. Kar se je peju z mototoklom po Viale Trieste, se je zaletu ob »marciapiede« an tuó je bio uržuh, de je zgubu kullibrio an udaru z glavó ob tla. Kar so ga pejali u špitalu je mjedih povjedu, de ima pretres možganu an de bo ozdravu u desetih dneih, če ne nastopijo komplikacije. Ker se je njegovo stanje sobit poslabšalo, so ga pejali damu, kjer je drugo jutro umru.

NOV VOZNI RED NA LINIJI
PODBONESEC - VIDEM

Z drugim decembrom je autobus, ki vozi iz Vidma u Podbonesec, začeu odhajati iz Vidma ob 17. uri namjesto ob 13.05.

Nekatjeri ljudje, posebno pa študentje, zlo godrnjajo zavoj novega voznega reda, ker sedaj bojo muorali zgubit cjeu dan, medtjem ko so prej lahko paršli damu na kosilo.

SOVODNJE

IZ KOMUNSKEGA KONSEJA

Na zadnjem komunskem konseju so sklenili, de bojo zaposlil za posojilo 10 milijonu lir za gradnjo nove šuole u Mašerah. Diskutirali so tudi o novem sedežu komuna, ki ga bojo u kratkem zgradili. Zemljišče, na katjerem bo stala zgradba, so dali ljudje zastonj.

Ob sedemdesetletnici Levstikove smrti

Pred sedemdesetimi leti je umrl v Ljubljani odločen borec za slovenske narodne pravice in utemeljitelj realističnejšega pojmovanja literature ter neizprosni kritik napak v družbi, Fran Levstik. Ker ob enem poteka tudi že stoto leto, odkar je napisal in objavil svoje temeljne spise: Napake slovenskega pisanja, Potovanje od Litije do Čateža in Martin Krpan, je prav, da ne gre ta obletnica kar neopaženo mimo.

Ako se zamislimo v trnovo in težko pot, ki jo je moral Levstik prehoditi, ko so ga metali kar po vrsti iz služb na ceste, mu očitati celo narodno izdajstvo, obenem pa se spomnimo še tega, kako hudo nenaklonjena usoda ga je spremljala v osebnem življenju — potem se nam kar sama po sebi vsiljuje primerjava med njim in

letel v tako nenačelno in oportunistično politiziranje prvakov in s svojimi idejami o brezkompromisnem boju izoblikoval skupino mladostnikov in osnovce za liberalizem v Sloveniji. V tej borbi pa se je čisto znašel sam proti kopici zlikovcev in potikovalcev. Zato mu je zmanjkalo moči, da bi pripeljal svoje ideje in svoje somišljenike do odločilne zmage, in je strl omagal. Slovenski liberalizem je sicer zašel v kompromisarstvo s konservativci, a jedro Levstikovih idej je prešlo na mlajši revolucionarni rod in se oplodilo še z borbo za socialno enakopravnost.

Enako pomemben kot politični, je Levstikov literarni program, ki ga je postavil v Potovanju od Litije do Čateža, potopisnem eseju, ki je za razvoj slovenskega pripovedništva do Cankarja edinstvenega pomena (izšlo leta 1858). To je pravzaprav Levstikovo življenjsko delo, ker njegov politični program se še daleč po njegovi smrti ni mogel uresničiti, literarni program se je pa ne le uresničil, marveč tudi dopolnil.

Priporiti, oziroma dati Slovencem kulturno samostojnost na področju pripovedništva (v pesmi so Slovenci imeli Prešerna), to je bil cilj Levstikovih besed, ko je zapisal v Potovanju, da bi se morali pisati v domači besedi, v domačih mislih, na podlagi domačega življenja, da bi Slovenec videl Slovenca v knjigi, kakor vidi svoj obraz v ogledalu. Z opozorilom na domače življenje, ki naj ga pisatelj opisuje, z omembo turških bojev, rokovanj, desetih bratov, vojaških beguncev itd., je dal smer slovenskemu pripovedništvu. Lahko rečemo, da je Jurčič zrastle prav iz tega programa, z nekaterimi dodatki pa tudi Kersnik in Tavčar. To, da je Levstik iz nacionalno obrambnih razlogov vsidral začetke slovenskega pripovedništva v domača tla in s tem rahlo odklonil posnemanje del iz svetovne literature, ki so zrasla iz čisto drugačnih družbenih in gospodarskih razmer, je za Slovence velikega pomena, saj je doseglo slovensko pripovedništvo na tej osnovi izredno višino, padlo je pa pri posnemanju tujih mojstrov.

Ta, politični in literarni program, je le suho ogrodje Levstikovega dela, ogrodje, ki šele skriva načelno borbo proti nenačelnosti, veliko osebno poštrevnost in trpljenje in veličino idej, zaradi katerih danes imenujemo ime Levstik v eni sapi s Prešernom in Cankarjem.

J. H.

FR. LEVSTIK:

Ubežni kralj

Noč je temna, podkve jeklo poje;
čuj, po gozdu kralj ubežen jaha;
zgubil vojsko, zgubil zemlje svoje:
skriva se kot zver po lesu plaha.
Nima žene, hčere, ne sinova:
vse mu vzela vražna je sekira;
koča vsaka duri mu zapira,
spremljevalca nima pot njegova.

In zajezdi v gosto drevje lesa;
konj se zdrzne, noče dalj bežati,
v stran zahrka, kvišku pne ušesa:
brezno vidi pred seboj zijati.

Kralj pa gleda in zaman ugiblje;
s konja stopi, k veji ga priveže,
plašč pogrne, nanj upehan leže,
sladki sen nad brezno ga zaziblje.

Dahnejo mu sanje v trudno glavo:
Stol kraljevi iz zemlje mu rase;
on pak seda nanj s častjo in slavo,
bogat, venčan ko nekdanje čase.
Zida se nad njim poslopje širno,
razsvetljeno, v zlatu lesketaje;
stavijo se veže na vse kraje;
zunaj čuje straže hojo mirno.

Prebudi se bobnov ropotanje,
prebudi se grom trobent vojaških,
vstane mečev in ostrog zvenčanje,
ide truma vojvodov junaških,
gre med njimi kralj države tuje,
ki mu hotel je deželo vzeti:
zmagan ide, sluga z njim ujeti,
klanja se mu, silni meč daruje.

Zadonijo spet trobente glasne
in prikaže se obraz kraljice;
z njo sinovi, z njo so hčere krasne,
njej visoke strežajo device.
Tu gospoda kralju vsa zavpije:
»Bog ti slavo hrani čase večne!
Svetlim vnukom tvojim dneve srečne!
Hrum veseli po dvoranah bije.

Vzdihne v živih sanjah kralj: »Carujem!
Oh, podobu gledal sem neznane,
da ubežen skrivam se po tujem!
V sanjah kvišku kakor jelen plane;
hoče k svojim — roke širi — pada.
Meč z oklepom v brezno zabrenkoče;
konj se strga, podkve udar ropoče.
Krokotajo vrani iz prepada.

Po dolinah naše male domovine

Pot skozi sotesko je lepa in narava divje romantična. Cesta se polagoma dviguje proti sredini soteske in se reka zniža za 50 m. Skoraj v sredini soteske se na levi obali Tera odcepi vozna pot, ki se v velikih ovinkih dviga strmo proti vasi Zavrhu, kjer je znamenita Završka jama. Proti koncu soteske se reka poglubi do 200 m izpod ceste v močvirnih prepadih stenah. Ob koncu soteske pade reka v slapu. Nad slapom je voda zajezena in odteka v niže ležečo električno centralo.

Ter ima dva pritoka: Malenščak in Bedrož. Od Njivice naprej se dolina razširi. V majhni kotlini leži vas Ter, ki ima v ozadju skupino belih, divje razzoranih Muzcev. Muzci ločijo Tersko dolino od Rezijske, Zaradi divjih skal Muzcev je videti vsa dolina visokogorskega značaja.

Terski Slovenci se niso naselili toliko po dolini kot po sončnih bregovih. Po dolini so le manjše skupine hiš pri Simcih, v Muzcu in v vasi Teru, po bregovih in obronkih so: Brdo, Zavrh, Flejpan, Podkras. Znane in lepe so tudi sledeče vasi Terske doline: Kuja, Smardeča in Stela.

Iz vasi Tera pelje vozna pot v hribe v veliko vas Brdo in še naprej v Oskorušo, Tajpano, ki je sedež županstva za veliko slovensko občino Tajpano, dalje Brezje pod Jalovcem in Platišče že na meji. Hodimo skozi te vasi, občudujemo čedne pozidane hiše in mlekarne. Sama terska zemlja je preskopa, da bi mogla vse rešiti. Zato morajo vsaj nekaj mesecev, če

Od kod imena mesecev

Mesec januar je dobil ime po rimskem bogu vojne in miru Janusu, ki je imel dva obraza. Mesec februar je veljal v teden letih časih za konec leta. Bil je posvečen mrtvim; marec je dobil svoje ime po rimskem bogu Marsu, medtem ko je bil april posvečen boginji Afroditi. Mesec maj so poimenovali po boginji Maji, junij po boginji Junoni, julij po Juliju Cezarju, ki je bil rojen v tem mesecu. Avgust je bil poimenovan po cesarju rimskega imperija, po Avgustu, medtem ko so meseci september, oktober, november in december dobili imena po vrstnem redu, in sicer sedmi, osmi, deveti in deseti.

Ali že veste...

... da je bil najslavnejši cirkuški ravnatelj preteklega stoletja Ernest Jakob Renz, ki je umrl kot večkratni milijonar? Mož je bil odličen organizator, čeprav vse svoje življenje ni znal ne pisati in ne brati; komaj da so ga naučili podpisati s četvorico črk svojega imena.

... da volkovi odhajajo za plenom najrajši v slabem vremenu, ker jim je voh takrat izredno dober? Kadar je posebno mraz in jim grozi lakota, se volkovi združijo v večjo čredo, ki jo vodi najmočnejši volk. Ta vodi svoje sestrano krdo iz kraja v kraj, dokler ne pridejo do zaježenega plena. Kadar zapade sneg, se volkovi razvrstijo v gosjem redu drug za drugim. Zanimivo je, da stopa vsaka nasled-

nja žival v stopinje volka vodnika, tako da ni mogoče ugotoviti, ali je to sled ena ali pa na desetine živali. Preprosti ljudje v krajih, kjer je mnogo volkov, poznajo nenavadno preprosto sredstvo, ki ga uporabljajo, kadar potujejo preko pokrajine, v kateri je mnogo volkov. Iz debele vrvi si napravijo umeten dolg rep, ki volkove tako zmede, da sicer renčijo v človeka, ki gre po svojem opravku, toda napasti se ga ne upajo, čeprav ga spremljajo skoraj do hiše, kamor je namenjen.

... da tudi vulkanski izbruhi prinašajo koristi? V zadnjih 400 letih je bruhalo okrog 500 vulkanov. Ob teh vulkanskih bruhih je izgubilo življenje okrog 190.000 ljudi. Vendar so vulkanski izbruhi prinesli tudi določene koristi. Zemljišča, ki jih je preplavila lava, so zelo plodna. Razen tega so vulkanski izbruhi omogočili nastanek slojev diamantov, žvepla in neke vrste kovin, kot so na primer cink in svinec.

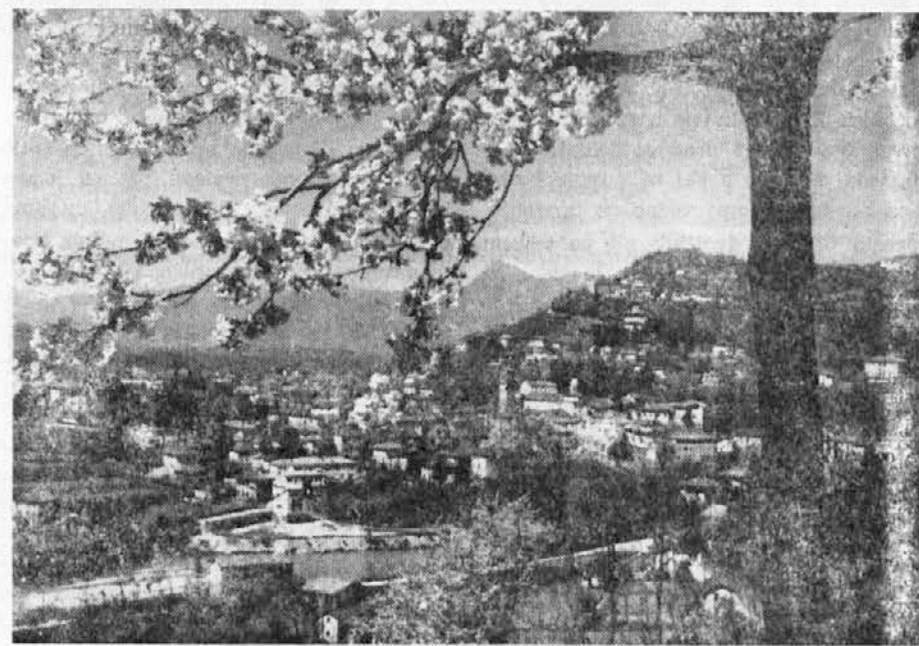
Od kdaj „poletni čas“?

Znano je, da uporablja več držav na svetu tako zvani »poletni čas« — to se pravi, da premaknejo vse ure v tem času za eno uro naprej. Namesto ob šestih morajo sedaj vstajati ob petih, ker njihove ure že kažejo šest...

Ta navada izvira že il leta 1784. Takrat je bil Benjamin Franklin, slavni izumitelj streljstva in razen tega takrat eden najbolj spoštovanih ljudi v Ameriki, poslanik ZDA v Parizu. Takrat je ugotovil:

»Nemogoče je, da bi se lahko pameten narod posluževal dragih in nezdruživih sveč, če ima lahko lepo sončno svetlobo zastoni!« Predlagal je Washingtonu, naj poleti premaknejo uro za eno uro naprej in izkoristijo jutranjo svetlobo — posebno še, ker je bila tam že takrat navada, da so začeli uradi in delavnice delati šele ob devetih — in ne ob šestih.

Gallupov institut je sicer ugotovil, da bi večina Američanov raje spala jutraj eno uro dalje, a so kljub temu uvedli poletni čas.

CENTA OB TERU: V OZADJU KUJA IN SMARDEČA

FRANCE BEVK:

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

Prvo poglavje

»Moj Bog, Oče nebeški! Devica Marija s Stare gore!«

Kadaroli ga je obšla nagla jeza, se je bridko skramoval sam pred seboj. Na čelo so mu stopile debele potne srage. Res, z večerom je bilo postalo soparno, a on se je od notranjega ognja kopal v znoju. Dvignil je glavo in vzdihnil; srce mu je bilo težko kot kamen.

Oziral se je po kakem predmetu, s katerim bi se zamotil, se zopet pomiril in zbral. Pogled mu je obvisel na stojalih, na katerih so stale pisane vrste knjig. »Tanti libri jugoslavi!« se je začudil poročnik. »Slovenija,« ga je skrbno popravil Čedermac. Ni je bridkosti, ki bi ne imela tudi svoje smešne strani. Nasmehnil se je, a se je zopet zresnil in si z dlanjo potegnil preko čela.

Primaknil je stol, sédel in knjige drugo za drugo jemal v roko. Listal je po njih, ves zamaknjen, kakor da obuja spomine. Kje je kupil to knjigo? Kdo mu jo je da-

roval? Kakšna čustva so ga navdajala, ko jih je prvič bral? Obšla ga je mrka otožnost, kakor da se za zmeraj posiljava od njih. Nekateri je zopet položil na prejšnje mesto, pri drugih pa je dolgo strmel v naslovno stran. Odpiral jih je tu in tam, kjer je pač naneslo, oko se mu je željno ustavljalo na vrsticah.

Oguljene platnice, malce zmečkani in zamazani listi Gregorčičevih Poezij. Mati ki se je bila v poznih letih pri njem naučila branja, jih je pogosto jemala v kuhinjo, več pesmi je znala na pamet. Knjigo je nežno položil na mizo. Da se nihče več ne bo spotal nad obledelim napisom na hrbtu. Prizanesljiv nasmeh mu je skrivil ustnice. Prešernove Poezije, broširana izdaja, z opazkami na robovih. Memento mori! Ali še zna ta sonet? Zamisljal je z odprto knjigo na kolienih kakor učenec, ki ponavlja na pamet naučen nalog. »Dolgost življenja našega je kratka...« In se je veselo, otroško, skoraj na glas zasmejal. Listal je dalje. Oči so mu nehote obstale na verzu, ki je bil debelo podčrtan s svinčnikom. »Največ svetá o-

trokom sliši Slave...« Bilo mu je, kakor da je iz daljave segla mladost in se ga nežno dotaknila. Kdaj je že bilo to? Morda pred štiridesetimi leti, morda že prej; ni se več natanko spominjal. Ta verz ga je bil tedaj čudovito zdrnil. In od takrat mu življenje ni moglo več izbrisati mladostnega navdušenja. »Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosti voljo vero in postavbe...« Ne da bi se bil prav zavedel, je bral do konca. Kakor omamljen od spomina na mladost je z vzdihom odložil knjigo.

Tako je jemal knjige drugo za drugo, izbiral, listal po njih, kakor da obračunava s svojim duhovnim življenjem... Slednjič je zgrabil s kupa naročje knjig in jih nesel na vrh.

Katina je stopila iz kuhinje in se zavzela.

»Kam pa to neseš?«

Obstal je in jo strmo pogledal. Še je imela objokan obraz, a se je prikupno smehljala.

»Pomagaj mi rajši, kakor da vprašuješ!« je rekel. »Ne, tole pusti! Saj jih je še v izbi. Na mizi jih je cel kup.«

V spalnici sta stali dve omari s steklenimi vrati, bili sta natrpani s knjigami. Da je naredil prostor izgnancem, je zmečkal na tla kup vezanih letnikov neke revije. Knjige različnih velikosti je brez iz-

bire drugo poleg druge postavil v ravno vrsto.

»Kje je moj nahrbtnik?« je vprašal Katina. »Sveda mora biti kje v hiši. Takoj ga poišči in mi ga prinesi! Kaj le stojiš in gledaš?«

Olajšan je stopil k oknu in pogledal v nastajajočo noč. Sonce se je pogrezalo za obzorje; in Platiško dolino je bila že legla senca in nadež na obronke. Vrhove gora je še zmerom oblivala svetloba, ki se je spreminjala v zlato in rdečkasto, se slednjič raztopila v gosti višnjevkasto senco. Izmed hiš na vasi se je razlegnil jok dojenčka, krik dečkov; oglasila se je dekliska pesem, v katero se je mešalo škripanje vretena pri vodnjaku. »Le rasti, le rasti, zeleni pelin...« Lepota in bridkost, ki sta se kot trnje oprijemali duše. Zakaj njegovi ljudje pojejo o pelinu, ne o rožmarinu? Trpko se je zamislil. Slovenska pesem od nekdanj — koliko časa še? Nasmeh, ki mu je bil legel na ustnice, se mu je polagoma spremenil v grenek izraz... Zdrnil se je in se ozrl. Kod hodi to dekle?

»Katina!«

»Tu. Sem ga že našla. Pa je ves prašen.« Na veliki omari so ležali trije zavoji knjig, z njih se je usula debela plast prahu. Katekizmi v beneško slovenskem narčju, v črno platno vezani molitveniki

za otroke. Katina je držala rjavi nahrbtnik, a kaplan ga je polnil počasi, vestno, da bi izbral vsak prostorček. Dekle ga je začudeno pogledovalo, a se ga ni upalo vprašati, kaj to pomeni.

Čedermacu večerja ni teknila, bil je razburjen. Pomolil je na tiho, nato je s sklenjenimi rokami čakal, da se je zgostila tema.

»Pripravi svetilko!« je ukazal.

»Kam greš zdaj ponoči?«

»Boš že videla, saj pojdeš z menoj. Tudi domov bova pogledala, v Krnico. Nič se ti ni treba preoblačiti, kar taka si dobra. Toda — Katina!« se je vzravnil in zvišal glas. »Da boš molčala! Da do smrti nikomur ne črneš, kje sva bila in kaj sva nosila!«

»Ne bom,« je dahnila.

»To ni zadosti. Ali prisežeš?«

Bilo mu je do smeha, ko je opazil, kako težko diha od groze.

Oprial si je nahrbtnik, Katina je vzela svetilko. Tiho sta zaklenila in odšla čez vrt. Gospod Martin je za nekaj trenutkov postal in poslušnil, nato sta stopala dalje. Dosegla sta njivo, ki se je vzpenjala okrog obronka. Plazila sta se pod nizko vinsko trto, ki se je vlekla do zida. Katina ga je preskočila, Čedermac ga je le s težavo preplezal. »Kakor tata, je pomislil. Bilo mu je bridko, a hkrati ga

¹ Koliko jugoslovanskih knjig!

² Slovenskih.

Kaj bomo delali tale mesec

NA TRAVNIKIH nadaljujte z branjem in iztrebljanjem mahu. S kamenitih in zaraščenih travnikov in pašnikov pobirajte kamenje in odstranite nepotrebno grmovje. Kjer opazite na travnikih dosti gladeža, ga zaterete s tem, da stopite nanj, ga potlačite in malo posujete s kalijevo soljo.

V VINOGRADU je glavno opravilo okopavanje in gnojenje trt. Kot gnojilo uporabljajte domač gnoj, kateremu dodajte nekoliko superfosfata. Ze sedaj kopajte za nove nasade, da boste spomladi trte kar zasipali. Količe morate na tistem koncu, kjer bodo zataknjeni v zemljo, namazati s karbolinolejem ali s katranom.

V KLETI vino prvič preločite. Skrbite, da bo tam primerno toplo. Paziti morate na barvo vina in napake takoj odpraviti. Kdor si ne zna pomagati, naj vpraša za nasvet strokovnjaka. Ni dobro za vino, če imate v kleti kisló zelje ali repo ali kaj podobnega, ker se vino rado navzame tujih duhov.

V SADOVNJAKU škropite in mažite drevesa, da zatrate razne škodljivce. Ne pozabite na gnoj, ki ga drevje tako potrebuje. Z debel strgajte mah in lišaj ter odstranite pregoste vrhove.

V HLEVU pazite na primerno toploto, ki mora znašati povprečno 15° C. Pod 11° C je prenizka, nad 18° C pa previsoka. S snago preprečujte, da ne bo živina dobila slinavke in parkljevke, ki nastopata ta mesec radi.

Ali ste že pretočili vino?

Vino pretakamo zato, da ga ločimo od snovi, ki v vino ne spadajo, ki bi vino lahko kvarile. Vino samo izloči take snovi in jih pusti pasti v drožje. Te drožje niso nikdar zdrave, najmanj pa pri prvem pretakanju. V teh se nahaja vsa umazanija, ki je prišla z grozdem v mošt in iz tega v vino. V drožjah je različna gniloba, ki je bila na grozdu, četudi neopažena. V drožjah prvega pretakanja je nadalje zelo mnogo mrtvih kvasnic, ki so se po izvršenem delu vlegle v drožje: vino jih je izločilo.

Če vina dolgo ne pretočite, posebno prvič, nastane nevarnost, da začne drožje gniti in če sod količjak ni v redu, imamo v kratkem pred seboj zavrelico, ki ni dobra niti za izdelavo kisa.

Vino samo izloči, kar ne spada vanj. To pa se vrši lahko prepočasi in zato mora umni kletar pomagati, da se vino čimprej očisti. Ta pomoč kletarjeva tiči pred-

vsem v uravnavanju toplote v kleti. Medtem ko se mora sukati toplota v kleti v dobi burnega in tudi tihega vrenja okoli 20° C, je tako visoka toplota škodljiva za popolnoma povreta vina. Torej pomnite: dokler je vino še količjak sladko, naj bo toplota v kleti okoli 20° C. Čim pa je vino nehalo vreti in postalo trdo ter se je začelo čistiti, je visoka toplota škodljiva.

Čiščenje vina pa pospešite z znižanjem toplote. Pri nižji temperaturi se v vinu strdijo predvsem beljakovine in padejo v drožje. To strjenje beljakovin pospešite, če pustite vplivati mráz na vino. V to svrhu pustite odprta vrata in okna kleti, in sicer okoli dva tedna pred pretakanjem.

Tega pa nikar ne delajte, če niso vina popolnoma povreta, če so še sladkobna. Taka rabijo višjo toploto, ker drugače postanejo vlačljiva.

Predno pretakate, preizkusite vino na trežnost barve. Za to delo je potreben metabisulfit.

Pri prvem pretakanju morate vina vedno dobro prezračiti. Pretakajte zato na pipo in v podstavljeno posodo. Če diši vino po žveplu, postavite bakren kotel v katerega po potrebi denite bakrene pokrovače in rabite kotlovinast lič. Naslednja pretakanja lahko izvršite s sesalco — br z dostopa zraka. — prvega pa ne. Drugače boste imeli pojav, da se popolnoma čisto vino na zraku zmoti.

Kdaj pretakamo? V zgornjem je vse rečeno. Za redno pretakanje vina je sedaj čas. Sv. Martin je že davno za nami.

Gnojenje vinogradov

V globoko prekopanem zemljišču mlade trte večkrat kar divjajo, tako močno rastejo. Zato bi marsikdo mislil, da ne kaže mnogo gnojiti mladim trtam pri saditvi.

Med zemljami so velikanske razlike. Nekatere vsebujejo mnogo humusa, mnogo črnice in drugih hranilnih snovi, druge so bolj revne. Čim manj rodovitna je zemlja, temveč gnojja morate dodati mladi trti. Gnojenje ob zasajanju pa mora zadostovati vsaj za dve leti.

V pustih zemljah z malo črnice je neobhodno potreben hlevski gnoj, ali pa kompost, katerega se dopolnite z umetnimi gnojili. V rodovitnejših in lažjih zemljah zadostujejo umetna gnojila. Od slednjih pridejo v poštev superfosfat, žveplenik-silamonijak in kalijeva sol. Iz vseh treh napravite mešanico, in sicer vzemite 60 delov (po teži) superfosfata in po 20 delov ostalih dveh. Od te mešanice vzemite na vsako trto po 200 do 250 gramov.

Ne navadni hlevski gnoj in tudi ne umetni gnoj ne sme priti neposredno v dotik s trtnimi koreniki. Te morajo biti vedno vsaj malo pokrite z dobro, rahlo zemljo, na katero nanesete gnojila. Glede umetnih gnojil je najbolje, da jih premešate z vso zemljo, ki je potrebna za napolnitev jame okoli vsajene trte.

Pšenico je potrebno opleti

Kdor je sejal pšenico oktobra, že sedaj lahko opazi, da ni vzšla samo pšenica, temveč da dviga tudi raznovrsten plevel in zato ga je treba uničiti.

Za plevel pšenice oziroma za izruvanje plevela mora biti inteligentna moč, ki bo dobro vedela, kaj se sme izrjaviti in kaj ne.

Na vsak način pa lahko izvršite to delo lahko v vsakem času, samo da zemlja ni zmraznjena. Seveda je najbolje, da plevel čim prej izgine iz njiv.

CENE NA DEBELO

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg
Krave	L. 235 do 255
Voli	» 280 » 300
Genice	» 300 » 315
Teleta	» 515 » 530
Jagnjeta	» 420 » 450
Ovce	» 150 » 165
Prašiči	» 320 » 330

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 140.000 do 210.000
Genice breje	» 155.000 » 190.000
Prašiči (12 do 20 kg)	» 7.000 » 9.000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg
Piščeta	L. 600 do 650
Kokoši	» 560 » 630
Purani	» 550 » 650
Gosi	» 450 » 500
Zajci	» 250 » 280
Jajca (po 100)	» 3200 » 3500

ZITARICE

	po q
Pšenica	L. 7.000 do 7.200
Sjerkak	» 4.500 » 4.600

SADJE IN ZELENJAVA

	po kg
Krompir	L. 24 do 30
Radič	» 80 » 120
Jabolka	» 50 » 80
Hruške	» 60 do 100
Kostanj	» 30 » 65

SIR IN MASLO

	po kg
Sir do 2 meseca star	L. 480 do 530
Sir čez dva meseca star	» 570 » 650
Mlekarniško maslo	» 900 » 950
Domače maslo	» 750 » 850

DRVA IN OGLJE

	po q
Bukova suha	L. 875 do 975
Bukova surova	» 650 » 780
Mešana mehka	» 500 » 600
Oglje	» 5000 » 6000

GRADBENI LES

	kubični m
Bukev	L. 17.000 do 19.000
Smreka	» 20.500 » 21.500
Oreh	» 25.000 » 30.000
Jesen	» 19.000 » 22.000
Češnja	» 18.500 » 21.000
Bor	» 18.500 » 19.500
Mecesen	» 20.000 » 22.500
Javor	» 20.000 » 22.000
Topol	» 8.000 » 9.000
Dob	» 14.000 » 15.000
Hrast	» 18.000 » 22.000

menjava DENARJA

Dolar	624
Sterlina	1752
Belgijski frank	12,50
Francoski frank (100)	148
Švicarski frank	142
Nemška marka	149
Avstrijski šiling	24

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Zaostajanje posteljice pri kravah

Zdi se, da je primerov, ko kravam zaostaja posteljica (trebež), čedalje več. O zaostajanju posteljice govorimo takrat, kadar se krava sama ne potrebi pravočasno. Naši živinorejci pravijo o taki kravi, da je gobava, da ima gobe, ali da kravi gobe niso popokale. Mnogi namreč mislijo, da ima gobe le tista krava, ki se ne počisti sama. V resnici pa jih imajo vse. Saj se na teh gobah drži posteljica (loža), in sicer tako, da se drobne resice posteljice vrastejo v ustrezne vdolbinice na gobah. Takih gob ima krava 60 do 160. Na gobah je posteljica bolj ali manj čvrsto zrasla. Če je močno zrasla, se žival tudi teže potrebi.

Pri bolezenskih spremembah na maternici se krava pogosto sama sploh ne more počistiti. Zdrava krava iztisne posteljico navadno v 6 do 8 urah po telitvi. Če je ne, tedaj s kravo nekaj ni v redu. Posteljica zaostane skoraj vedno po izvršenju, pogosto tudi po dvojčjih ali po težkem porodu. Kratko malo, kadar je žival izmučena, popadki kmalu prenehajo. Isto velja za shirane in bolne živali. Znani so hlevi, kjer se skoraj nobena krava ne počisti sama. V takih primerih bi lahko rekli, da so krave gotovo preslabo krmiljene oziroma trpe pomanjkanje rudniških snovi, da se dovolj ne gibajo, kar vse je najpogostejši vzrok, da zaostaja posteljica. Včasih so tega krive tudi tuberkuloza, metljavost, nekatere kužne spolne bolezni itd.

Mnogi živinorejci še danes podcenjujejo to bolezen, večina pa v skrbeh za svojo žival pravočasno kliče strokovno

pomoč. Ti se pač zavedajo, da je nevarno čakati in da je živali treba pomagati. Če posteljica v kravi gnije, se žival zastruplja, postane klavarna, slabo žre ali celo povsem preneha. Maternica se vna-ma, žival je nemirna in se neprestano napenja. Pomagati moramo drugi in tretji dan. Prvi dan se posteljica še močno drži, po tretjem dnevu pa se začne ustje maternice zapirati in z roko ne moremo več v maternico. Taka krava zasmradi ves hlev, zlasti poleti.

Živinozdravniki so za krave z zaostalo posteljico že nekdaj priporočali sladkor. Danes se to zdravljenje zopet uveljavlja. Strokovnjaki dajejo sladkorno vodo naravnost v žilo, živinorejci pa si pomagajo tako, da dajejo živali tri dni zaporedoma po pol kile sladkorja, raztopljenega v treh litrih mlačne vode ali še bolje v sluzi lanenega semena. Če se krava kljub temu ne bi očistila sama, moramo poklicati živinozdravnika. Tu in tam imajo navado, da na posteljico, ki visi iz maternice, obešajo zidno opeko. To ni priporočljivo, kajti primeri se, da zaradi tega maternica izpade. Živinozdravniki mora posteljico počasi in previdno odluščiti in odstraniti. Potem dene v maternico zdravila. Uporabil bo tista zdravila, ki se mu bodo zdela v danem primeru najboljša. Maternico izpiramo le izjemoma. Pač pa gledamo, da hudo vnetje maternice, katerega posledica je dostikrat jalovost, z zdravili po možnosti preprečimo. Če kljub temu pride do vnetja, ga moramo čimprej zdraviti. K bolnim živalim ne bi smeli klicati nestrokovnjakov (mazačev).

Le-ti namreč opravljajo delo zelo površno z nečistimi rokami, ne odlusčijo cele posteljice, nekateri pa gobe celo trgajo. Seveda je pri takem delu jalovost neizbežna posledica.

Nekaj besed o negi. Na bolno kravo bomo pazili vsaj toliko kot na vsako drugo, kadar se oteli. Kakih 10 dni ji bomo dajali dobro suho seno in ji večkrat na dan ponudili mlačno vodo z otrobi in soljo. Če že dajemo svežo krmo, naj je bo vsaj s početka prav malo. Tudi napajali bomo vsaj prve dni z mlačno vodo.

S pravilnim krmiljenjem lahko v mnogih primerih sami preprečimo zaostajanje posteljice. Visoko brejim kravam moramo vedno pokladati poleg običajne dobre krme še pripravke, ki vsebujejo mnogo rudniških snovi in vitaminov. V ta namen bomo dajali Vitamin A — D itd. Tudi navadne soli ne smemo pozabiti. Mnogi dajejo brejim kravam kuhano laneno seme ali kuhano žito, predvsem ječmen in proso. O neposrednem vplivu omenjenih krmil na pravočasno odstranitev posteljice bi bilo težko govoriti: dejstvo pa je, da ta krmila krepijo živalski organizem in mu tako pomagajo, da nemoteno opravlja svoje naloge. Važno je še, da se take krave čim več gibljejo na prostem. Zato jim omogočimo pašo ali vsaj redno sprehajanje. Sicer pa odpiramo okna in vrata zatohlih hlevov, da bosta do naših živali mogla zrak in sonce.

Tako bomo občutno zmanjšali število zaostalih posteljic in gospodarsko škodo, ki je s temi bolezenskimi pojavi redno v zvezi.

je zabavalo kot dečka, ki si je izmislil nenavadno dogodivščino. Dosegla sta razprotje treh steza; prva je tekla navzdol, proti vasi, druga je je vlekla okrog obronka, a tretja se je vzpenjala čez grič. Dekle, ki je hodilo spredaj, se je ozrlo.

»Navzgor!«

Katrina je stopala po stezi, bosa, nesišna ko duh; v rokah se ji je zibala mrtva svetilka.

Gora s kolkom, ki se je dvigala nad njima, je bila kot čepeča ženska s kolegom pod brado. Na položnem pobočju griča je stala vas s sadovnjaki in njivami. Do vršiča, ki je bil porasel s kostanji, je bilo četr ure hoda. Na drugi, obojni strani gorskega kolena, je bil svet pust, skalnat, porasel z redkim grmovjem in travo; tam so v poletju pasli živino. Po ozki dragi, ki se je suha, brez vode vlekla med kolkom in goro, je tekla steza; po nji je hodila živina in pastirji.

Noč je bila temna, brez mesečine. Pesek na ozki stezi, ki se je v vinkalicah dvigala na pobočje, se je le medlo svetlil; noga je zdaj pa zdaj uhajala pod pot. Pred Čedermacom in Katino so vstajali le medli obrisi dreves, grmovja in skal, in za njima zopet tonili v mraku. Na nebu, ki se je naslanjalo na vrhunec gora, so trepetale mehke zvezde. Kadarkoli je ste-

za zavila v ostrem ovinku, sta pod seboj zagledala vas. Nekatera okna so še svetlo sijala, iz odprtih vež so padali na klanec snopi svetlobe. Ugašali so drug za drugim. Zmeraj bolj so se izgubljali glasovi vaščanov, ki so se hladili pred hišami.

Gospod Martin je bil nagle hoje, vendar je le stežka dohajal Katino, ki je spočita, lahka kot peresce skova, tekla po stezi. Le zdaj pa zdaj je za trenutek postala in se ozrla, kakor da jo obhaja strah. Kaplan se je trudil, da bi hodil tiho, ne delal ropota z okovanimi čevlji. Palica, s katero je otipaval breg, mu je šumela v suhi travi. Steza se je bolj in bolj vzpenjala, zavila v gozdlič kostanjev. Objela ju je trda gosta tema, da sta zaman napenjala oči, videla nista niti korak pred seboj. Katina se je celnila ob kamen in zajavkala od bolečine.

»Ali bi prižgala?« je vprašala.

»Kam! Norica! Da si kaževa sled.«

Drevje se je zredčilo, zjasnilo se je pred njima, dosegla sta vrh griča. Drugi breg je bil zloženjši, steza širja, gosto obrasla z grmovjem. Ze sta skoraj dosegla suho drago, ko sta se nenadoma ustavila in napeto poslušnila.

»Tiho!« je zašepetal kaplan. »Počeni za grm!«

Potuhnila sta se pod košat grm ob stezi in pridrževala sapo. Po poti je prihajal

nekdo z naglimi, glasnimi koraki in trdo nabijal s palico. Ni krenil na levo, čez grič, stopal je skozi drago, po suhi strugi hudournika. Kdo je, ki ob tej uri straši ondod? Res, steza je vodila tudi v Lipe, kjer je bil županski urad, toda kdo bi hodil po napornem ovinku? Tenja je izgini-la za grmovjem, potišali so tudi koraki.

»A si ga spoznala?«

»Mislim, da je bil Klinjon,« je Katina odgovorila počasi, malce zmedeno. »Da, Zef je bil.«

»Tako?«

Da, po postavi je bil Klinjon. Kaj počenja v tej samoti? In kako, da ga je Katina tako zlahka spoznala? Dosegla sta drago in krenila v nasprotni breg, pod Mijo, tedaj je Čedermac že pozabil na to.

Zaskrbelo ga je ob misli, da ga bo morda medtem kdo iskal. Bil je občutljiv, neredko so ga mučili prazni strahovi, vznemirjal se je zaradi malenkosti in si ni dal miru. Saj se je le redko namerilo da mu je zvečer kdo potrkal na vrata. Če ga ne pride kdo klicat za sveto potnico...

Sprva je hodil brez misli, olajšane duše, a mu je nenadoma grenko stopilo v dušo. Neka misel, ki se ga je bila prej dotaknila le mimogrede, se mu je zdaj kot robida oklenila srca. Moj Bog, kako je

bilo na koncu koncev vse to žalostno! Prejšnjo noč mu je tlela vsaj še iskra upanja, a zdaj — nič! Bilo mu je, kakor da se je šele zdaj do konca zavedel vseh težav in posledic. Iznemada ga je obšel tak občutek izgubljenosti, taka omotica telesa in duše, da bi bil skoraj omahnil pod pot. Ali niso nekdanji slovenski protestanti tako na skrivaj prenašali svoje knjige? Ali smo nemara krivoverci? Gledko se mu je dvignilo iz duše in mu je trda pest obtila v prsih. Najbolje — ne misliti... Ako bi bilo mogoče — ne misliti!

Steza je pela navzgor, zmeraj navzgor, zdaj rahlo napeta, a zdaj strma, kakor da sili pod zvezde. Samotarji, ki so živeli pod Mijo, so jo uglasili, ko so po opravkih hodili v dolino. Čedermac jo je poznal, tudi ponoči bi mu jo bilo težko zgrešiti, le daljša se mu je zdela, še nikoli tako dolga. Prešla je zadnjo vzpetino, zavila okoli obronka, se razširila v pesčen kolovoz, ki se je razcepil v dva rokava. Desno je vodil k raztresenim kmetijam, ki so jih obdajali vinogradi in njive, a levi na kolk, na katerem je stala cerkvi-ca svetega Mihaela.

Ta je temna, skoraj nevidna stala v mraku, v linah nad pročeljem sta visela zvonova... Katina je plaha stopila skozi odprta vratca nizkega zidu, ki je obdajal

dvorišče. Čedermac je za trenutek postal in se ozrl po nebu, po gorah, ki so pošastno kipele na nebo. Vso pot se ni menil za razgled, zdaj ga je za hip užival. Velikanska kopa Matajurja, grebeni Kolorata. Trudil se je, da bi na ozadju neba razločil obrise Stare gore. Večer je bil soparen, a na tej višini je vela hladna sapa. Zaradi bremena in hoje je bil premočen od potu, stresnilo ga je do kosti.

Iz žepa je potegnil velik, zarjavel ključ, ki je bil ostal v kapljnici iz časov, ko je še gospod z Vrsnika maševal pri svetem Mihaelu. Odklenil je cerkev, vrata so bolesto zacvrkotala. Obšel ga je občutek greha, da mu je nenadoma zastala roka. Ali cerkviča mar njegova, da samovoljno razpolaga z njo? In se je znova zganil...

»Drži svetilko, da prižgem!« je rekel Katini. »Zdaj pa lse hitro,« jo je nato potisnil skozi vrata, »da ne bova tu svetila!«

Vstopila sta. Sence, ki jih je plapolajoča sveča slikala na gole, siromašne stene. Gospod Martin je stopal tiho, spoštljivo, po prstih, vendar so mu koraki glasno, grozeč odmevali pod obokom. Duh plesnobi, vlagi in zapušenosti. Sveti Mihael v glavnem oltarju je visoko dvigal tehtnico. Na umetnih cveticah, ki so stale med svečniki, se je bila nabrala debela plast prahu.

(Se nadaljuje)